

Z izkušnjo učne mobilnosti v tujini za zmanjšanje vedenjskih težav v razredu

Learning mobility abroad in service of reducing behavioural problems in the classroom

Monika Hajdinjak, prof. geo in zgo
OŠ Cankova

E-pošta: monika.hajdinjak@oscankova.si

Povzetek

Projekti učne mobilnosti omogočajo udeležencem izkušnjo v tujini, ki prinaša pozitivne učinke na njihov osebni in strokovni razvoj. Glavni cilj je udeležencem omogočiti pridobitev znanja in kompetenc, ki prinašajo dodano vrednost njihovem izobraževanju ali delu. Na šoli smo bili uspešni na razpisu projekta Erasmus+ KA 101 z naslovom »Po korakih v svet za boljšo prihodnost naših otrok« v okviru katerega bo šest mobilnosti posameznikov v petih državah. V prispevku je predstavljena mobilna izkušnja strokovnega usposabljanja, ki je potekala julija 2019 na Cipru. V šolah se pojavljajo različne vedenjske težave, kot so nedisciplinarnost, rasizem in nasilje, ki motijo pouk, preusmerjajo pozornost učencev, vplivajo tudi na učinkovitost učenja ter duševno zdravje posameznika. Na izobraževanju so se udeleženci seznanili s teoretičnimi izhodišči vedenjskih težav. Diskusije, ogledi znamenitosti Cipra in skupinsko delo so bili zasnovani tako, da so si udeleženci izmenjali ideje in praktične primere povezane z obravnavano temo. Ob tem je potekalo načrtovanje strategij in aktivnosti, tudi na terenu, s katerimi lahko učinkovito kontroliramo vsakodnevne incidente, jih zmanjšujemo in preprečujemo njihovo ponovno nastajanje. Če učitelj ustvarja pozitivno učno okolje za svoje učence in poučuje s sodobnimi didaktičnimi pristopi, ki učence motivirajo za šolsko delo, je tudi vedenjskih težav manj. V kolikor se te kljub temu pojavljajo, je potrebno sodelovanje vseh na šoli, ki s takimi učenci stopajo v stik. Timske skupine naj spremljajo vedenje učencev in so pomembna vez med šolo in starši ter vsemi vpletenimi. Z vključenostjo v projekt in učnimi mobilnostmi želimo razvijati evropsko dimenzijo našega dela, vzpostaviti varno in pozitivno učno okolje za vse učence v razredu in omogočiti odpiranje šole v svet.

Ključne besede: *Ciper, Erasmus+, kompetence, nasilje, nedisciplinarnost, učna mobilnost posameznikov, vedenjske težave*

Abstract

Projects about learning mobility provide participants with an experience abroad that has a positive impact on their personal and professional development. The main objective is to enable participants to acquire knowledge and competences that bring added value to their education or activities. At our school, we were successful in the call for proposals for the Erasmus + KA 101 project entitled "Po korakih v svet za boljšo prihodnost naših otrok" (Stepping out into the world for the better future of our children), in which six selected individuals will take their learning mobility abroad to five countries. This article presents the learning mobility experience that took place in July 2019 in Cyprus. Various behavioural problems in schools were faced, such as lack of discipline, racism and violence, that disrupted lessons, diverted students' attention, and affected the effectiveness of learning and mental health of the individuals. During this education, participants learned about theoretical starting points for behavioural problems. Discussions, sightseeing tours of Cyprus and teamwork were designed to allow participants to exchange ideas and practical examples related to the topic. In addition, strategies and activities were planned, including those in the field, aimed at effectively controlling daily incidents, reducing them and preventing them from recurring. If the teacher creates a positive learning environment for his students and teaches active contemporary didactic approaches that motivate students to do schoolwork, there is also less chance of behavioural problems. However, if they do occur, everyone in contact with pupils in question should get involved in tackling the issue. Teams monitor student behaviour and are an important link between the school and the parents, and all other persons involved. Through involvement in the project and learning mobility, we wish to add and develop the 'European dimension' in our work, in order to create a safe and positive learning environment for all students in the classroom and to open up the school to the world.

Keywords: *behavioural problems, bullying, competences, Cyprus, Erasmus +, indiscipline, individual mobility*

1. UVOD

Evropsko izobraževanje Erasmus+ KA 101 (za učitelje posameznike) z naslovom *Facing behavioral problems - indiscipline, racism and bullying in the classroom (Spoprijemanje z vedenjskimi težavami - nedisciplino, rasizmom in nasiljem v razredu)* je potekalo od 15. do 21. julija 2019. Vključevalo je širok spekter pridobitve kompetenc. Izobraževanje je med drugim ponujalo tudi avtentično spoznavanje Ciper in njegove bogate zgodovine, predvsem mesta Limassol z okolico. Potekalo je v organizaciji izobraževalne agencije *EDUculture* na Cipru, v konferenčni sobi hotela Pefkos City Hotel v Limassolu. Kot učiteljica geografije, zgodovine in domovinske in državljanske kulture in etike se želim z dodatnim izobraževanjem dokazati tudi na področju pridobivanja osebne in družbene kompetence ter kompetence kulturne zavesti. Izbrala sem Ciper, saj rada raziskujem tuje dežele in njihove kulture. Ciper je zelo zanimiva dežela, z 10 000 letno zgodovino, bogato kulturno dediščino, zanimivo kulinariko, pestrim naravnim okoljem ter s čudovitim morjem in z veliko sonca. Drug razlog pa je soočanje z vedenjskimi težavami v šoli. Kot učiteljica z dvajsetletnimi izkušnjami v pedagoškem poklicu si želim, da bi bil pouk učencem zanimiv, da bi bili motivirani za delo in da bi imeli vsi možnost aktivno sodelovati ter soustvarjati pouk, kar pa žal mnogokrat ni mogoče, saj ga prekinjajo vedenjsko moteči učenci. V prispevku je predstavljen povzetek obravnavanih vsebin na strokovnem spopolnjevanju, ki je bil preveden iz angleščine in dopolnjen z nekaj strokovnimi mnenji iz literature. Vključeni so primeri kratkotrajnih aktivnosti, s katerimi so se seznanili udeleženci in so uporabni za dvig motivacije pri pouku. Da bi kar najbolj izkoristili dodano vrednost tovrstnega izobraževanja pa so predstavljeni še primeri avtentičnih nalog, s katerimi učenci spoznavajo pokrajino in dosegajo učne cilje na zanimiv način. V zaključku so predstavljeni učinki mobilnosti in izzivi za nadaljnje delo.

2. Program Erasmus+ KA 101 v okviru Erasmus+

2.1. Namen in cilji programa

Program Erasmus+ je program EU, ki je namenjen usposabljanju, sodelovanju in posodobitvam na področju izobraževanja. Projekt učne mobilnosti udeležencem omogoča izkušnjo v tujini, ki prinaša dolgoročne pozitivne učinke. Erasmus+ omogoča dve vrsti mobilnosti: mobilnost študentov z namenom študija in praktičnega usposabljanja in mobilnost zaposlenih z namenom poučevanja in usposabljanja.

Cilji učne mobilnosti so:

- izboljšanje učnih kompetenc,
- povečanje zaposljivosti in možnosti zaposlitve,
- povečanje iniciativnosti in podjetništva,
- povečanje samozavesti in samospoštovanja,
- izboljšanje jezikovnih sposobnosti,
- povečanje medkulturne zavesti,
- aktivnejše sodelovanje v družbi,
- boljše poznavanje EU projektov in EU vrednot,
- povečanje motiviranosti za nadaljnje izobraževanje (formalno in neformalno) in usposabljanje po opravljeni mobilnosti.

Mobilnost in vse aktivnosti v povezavi s projektom omogočajo strokovno in osebno rast zaposlenih, kar je pogoj za izboljšanje kvalitete dela z učenci, za razvoj ključnih kompetenc letih in zaposlenih ter za dvig prepoznavnosti in ugleda šole.

Naša šola je bila v šolskem letu 2018/2019 uspešna na razpisu Erasmus+KA 101 s projektom, ki nosi naslov »*Po korakih v svet za boljšo prihodnost naših otrok*«, v okviru katerega se bo šest strokovnih delavcev udeležilo usposabljanja v petih evropskih državah: v Združenem

kraljestvu, Nemčiji in Irski ter na Islandiji in Cipru. Projekt traja do leta 2020, nastal pa je iz različnih zaznanih potreb manjše obmejne šole. S projektom želimo dvigniti kvaliteto poučevanja in učenja, narediti pouk še bolj zanimiv, pester in dinamičen, kjer bi bili učenci z novimi pristopi, metodami in tehnologijami še bolj motivirani za pridobivanje znanja in bolj aktivni v procesu učenja. Še posebej želimo motivirati tudi učence z učnimi ali vedenjskimi težavami. Naša prizadevanja izhajajo iz vizije naše šole, saj učencem želimo nuditi poti do znanja, ki je primerljivo z znanjem evropskih vrstnikov.

2.2. Potek izobraževanja z izbranimi aktivnostmi, ki jih lahko vključujemo v pouk

Med sedemdnevni strokovni spopolnjevanjem so udeleženci diskutirali o vlogi učinkovitega organiziranja pouka za doseganje ustreznega vedenja učencev. Pridobivali so različne ideje, s katerimi se lahko učinkovito kontrolirajo vsakodnevni incidenti med poučevanjem, jih zmanjšujemo in preprečujemo njihovo ponovno nastajanje. Cilj izobraževanja je bil izboljšati znanje udeležencev o vedenjskih težavah v razredu, še posebej o nedisciplini, rasizmu in nasilju v predšolskem, osnovnošolskem in srednješolskem izobraževanju.

Izobraževanje želi pomagati udeležencem pri načrtovanju različnih aktivnosti, projektov in programov, ki so del učnega načrta in so povezani z življenjem na šoli. Seznanja s protirasističnimi in drugimi programi proti nasilju, ki so v veljavi pod okriljem Ministrstva za izobraževanje in drugih privatnih organizacij na Cipru. Udeleženci so predstavili pogostejše praktične primere vedenjskih težav iz šolskih praks različnih držav in načine njihovega obvladovanja tudi preko različnih programov in aktivnosti. Torej, kako se soočiti z incidenti v šolskem prostoru. Ob ogledih kulturnih znamenitosti na Cipru so načrtovali aktivnosti za delo z učenci. Diskusije, ogledi kulturnih znamenitosti in skupinsko delo so bili zasnovani tako, da so si udeleženci izmenjevali ideje in praktične primere ves čas strokovnega izobraževanja. Udeleženci so prihajali iz petih različnih evropskih držav: Španije, Slovenije, Avstrije, Madžarske in Romunije.

V uvodnem delu so se udeleženci med seboj seznanili preko različnih krajših spoznavnih aktivnosti. Uporabimo jih lahko tudi pri pouku kot uvodno motivacijo, za dvig motivacije med učnim procesom, kot tudi pri razrednih urah.

Primeri spoznavnih aktivnosti, ki so bile uporabljene v uvodu ali v okviru posameznih tem:

-SPOZNAVNI KROG: učenci se zberejo v krogu. Učitelj stopi v sredino kroga, pove svoje ime in se z določeno gesto predstavi drugim. Ti njegovo gesto ponovijo in ga pozdravijo z njegovim imenom. Učenci se v krogu izmenjujejo in vsi pozdravijo s svojo gesto.

-IME IN DVE VPRAŠANJI: na list papirja napišeš ime učenca in dve vprašanji, kar bi želel izvedeti o njem. Nato učenec, ki je vprašanja sestavil obišče tega učenca (ali mu vrže zmečkano sporočilo). Ta se mu predstavi in odgovori na vprašanja.

-STOPI NA LINIJO, ČE: učenci se postavijo v dve vrsti. Na sredini je potegnjen trak. Učiteljica pove neko zanimivost, lastnost ali dejstvo. Če se s povedanim strinjajo, jim je všeč ali imajo radi, se postavijo na črto, sicer ostanejo v vrsti. Tako se učenci med seboj spoznavajo, kdo ima rad sladkarije, kdo rad poje, rad slika, potuje in podobno.

- IMENA Z ŽOGO: žogo iz papirja vržeš sošolcu in ga poimenuješ. Ta nadaljuje z igro tako, da vrže žogo naslednjemu.

- KAJ IMAŠ RAD/RADA: učenec na listek napiše kaj ima rad ali česa ne mara. Učitelj zbere listke udeležencev. Sledi ugotavljanje, kdo je kdo, glede na zapisano lastnost posameznika.

-Aktivnosti za boljše spoznavanje drug drugega:

PREDSTAVI SE: jaz sem srečna Marija..(k imenu doda pridevnik).

VPRAŠAJ SOSEDA: vprašaj učenca na desni, kaj ima najraje/rad.

SREČAJVA SE: učenci se sprehajajo, na učiteljev znak se ustavijo in si podajo roke z učencem, na katerega naletijo.

POGLEJ, KAJ ZMOREM: vsak učenec z gibi pokaže njegov najljubši šport, drugi ga ugibajo.

POVEJ, KOT POVEM JAZ: učenci sedijo v krogu. Vsak učenec pove kaj ima rad in česa ne mara. Drugi učenec najprej njegovo ponovi, nato doda svoje.

-Aktivnosti za motivacijo:

-MOČAN VETER PIHA ZA TISTE, KI...: učenci sedijo na stoli v krogu. Eden stol je manj. Učenec stopi v sredino in dokonča stavek s hobijem, kaj ima rad. Kdor ima rad njegov hobi vstane in zamenja stol. Učenec ki ostane, nadaljuje z igro.

-PUZZLE: razrežemo neko sliko na A4 puzzle. Posamezne liste razdelimo učencem, ki morajo z medsebojnim sodelovanjem sestaviti sliko.

-RISANJE PO HRBTU: učenci sedijo na tleh, v vrsti drug za drugim. Zadnji potegne kartico in zapisano nariše s prstom na hrbtu sošolca. Drugi to ponovijo. Prvi v vrsti nariše na papir.

-ZMAJEVO SRCE: učenci so razdeljeni v skupine po 6-8. Oblikujejo krog okrog učenca, ki je zmaj in ima pod nogami papirnato srce. Učenci mu morajo ukrasti srce, brez da bi se jih zmaj dotaknil. Zmaj lahko premika le trup in roke. Kdor uspe ukrasti srce, je novi zmaj.

-BODI ZVEZDA: eden od učencev stoji na preprogi v sredini kroga. Drugi mu pristopijo in mu izrečejo eno pozitivno sporočilo, na kar so pri njem ponosni.

-VZLET: učenci štejejo 10, 9, 8...a le eden učenec lahko izgovori številko. Ko se zmotijo, ponovijo od začetka. Štetje lahko poteka v različnem vrstnem redu 1, 2, 3...20.

-NAKUPUJEMO: učenci sedijo v krogu. Eden od učencev reče: »Bil sem v trgovini in sem kupil...nato ga naslednji dopolni s svojim nakupom. Tistemu, ki ne najde ustrezne besede, drugi pomagajo.

-USTREZNA BESEDA: učitelj pove besedo, učenec najde ustrezno (Primer: zelenjava – brokoli; beseda na zadnjo črko: ananas – sliva – avokado idr.).

Predstavnica agencije EDUculture je predstavila projekt Erasmus+ in njihovo izobraževalno agencijo na Cipru. Udeleženci so predstavili svoje delo, ustanove s katerih prihajajo in svoja pričakovanja v zvezi z izobraževanjem. Izpostavili so tudi vedenjske težave, s katerimi se srečujejo na svojih ustanovah. Ob tem se je razvila debata o različnih vedenjskih primerih in pravilih, ki veljajo v posameznih državah.

Voditeljica je predstavila potek izobraževanja po dnevih. Vsak dan smo z izobraževanjem pričeli ob 9.00 uri, z delom pa zaključili v popoldanskem času, ko smo izvajali terensko delo pa tudi kasneje. Teoretična izhodišča o vedenjskih težavah so bila razporejena po dnevih, z ogledi znamenitosti in z vključevanjem tudi skupinskih aktivnosti, ki jih učitelji lahko vključujemo v okviru pouka.

Primeri skupinskih aktivnosti:

- **Odgovornost za vedenjske težave,**

V skupini se je razvila debata o vlogi posameznih dejavnikov in oseb, ki so povezani z vedenjem učencev (ravnatelj, pedagog, učitelji ki poučujejo, razrednik idr.). Nato je bilo potrebno razvrstiti odgovorne glede na pomembnost in izkušnje, ki jih imajo udeleženci v posameznih državah.

- **Različne vrste nediscipline, ki jo zaznavamo v šolah,**

V skupinah so bili nanizani različni primeri, s katerimi se srečujejo udeleženci v posameznih državah.

- **Kategorije, ki ločijo ljudi,**

V skupinah je bilo potrebno navesti čim več različnosti med ljudmi.

- **Jezna oseba,**

Vsak udeleženec je izrazil svoje občutke v situaciji, ko se v njem pojavi jeza. Nato so udeleženci v skupini izdelali jezno osebo. Osredotočili so se na njeno telesno govorico, notranje občutke in morebitne posledice tovrstnega izražanja na počutje, kot prikazuje slika 1. Jezne osebe so razstavili na panoju. Tudi učenci z vedenjskimi težavami naj svoje občutke in čustvena doživetja izrazijo preko risbe. Priporočljivo je, da se jim naj določi del stene v učilnici ali na hodniku, ki jo morajo urediti ali kotiček, ki ga naj opremijo po svoji zamisli.

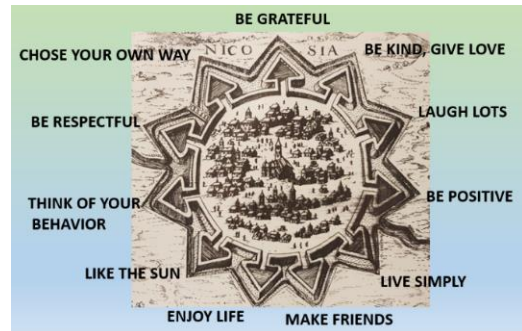
- **Celotedenska avtentična naloga,**

Predstavljeni si je bilo potrebno, da so na šoli kjer delamo, pogosti incidenti v zvezi z nedisciplino, rasizmom ali nasiljem med učenci. Načrtovati je bilo potrebno prireditev na šoli s

posameznimi dogodki, katerih cilj je bil pomagati učencem voditi in sprejemati drug drugega. Del naloge je predstavljen na sliki 1. Drugi del naloge je bilo iskanje motivov na terenu, ki jih je bilo potrebno opremiti s pozitivnimi sporočili, ki učencem osmislijo šolsko delo in cilje v življenju. Za potrebe izvajanja te naloge so bili udeleženci seznanjeni tudi z osnovnimi načeli fotografiranja na terenu. Primer iz tovrstne naloge prikazuje slika 2, katere sporočilo je, da je potrebno v življenju slediti pozitivnim vrednotam in večkrat med poukom dati učencem pozitivna sporočila za življenje. Za osnovo je vzeta nekdanji obris Nikozije, glavnega mesta Cipra, s katerim so se udeleženci seznanili ob ogledu muzeja. Zanimive predstavitve tovrstnih nalog so potekale ob koncu spopolnjevanja.

Slika 1: Učenci z vedenjskimi težavami naj izrazijo svoje občutke z risbo

Slika 2: Pozitivna sporočila za življenje za dvig motivacije v razredu

2.3. Teoretična izhodišča o vedenjskih težavah v razredu s strategijami za njihovo zmanjševanje

Po definiciji v SSKJ je *vedenje* celota dejanj, ki izraža in kaže razpoloženje, odnos koga do ljudi in okolja. Označujemo ga kot nekaj, kar ljudje počno, kar se pojavi kot odgovor na različne stimulacije, tako notranje kot zunanje, zavedne ali nezavedne, odkrite ali prikrite, prostovoljne ali neprostovoljne. Funkcije vedenja lahko razumemo kot nekaj dobiti, pobeg ali izogib (od neke aktivnosti), določeno komunikacijo (učenci s posebnimi potrebami), samoregulacijo in občutek moči. Vedenjske težave se pojavljajo v vseh starostnih stopnjah. Pojavljajo se takrat, ko je vedenje učencev izven normalnega in ko resno kršijo pravila, ki so bila postavljena bodisi doma ali v šoli. K njihovem nastanku vodi kombinacija različnih negativnih izkušenj, med njimi so: genetika, vpliv staršev, osebnostne lastnosti, revščina, učna neuspešnost, ustrahovanja ali zlorabe, zanemarjanja, nizkih ali visokih pričakovanj, strogih pravil, hiperaktivnost, zmedenost ali nemir ali celo depresije čez daljše obdobje, okolje in kultura ter drugi.

Pri nastajanju vedenjskih težav gre za preplet bioloških, psiholoških in socialnih dejavnikov, ki delujejo interaktivno v procesu otrokovega razvoja. Učenci z vedenjskimi težavami se vedejo letom neprimerno, tako vedenje moti učenca samega kakor tudi njegove sošolce pri učenju (npr. nenehno klepetanje v razredu, odpor do dela, nagajanje sošolcem). V njihovem vedenju je prepoznati znake čustvenega nemira (npr. nepričakovan jok, umik iz socialnih dejavnosti) in izrazite so težave pri oblikovanju ter vzdrževanju pozitivnega odnosa do drugih npr. umik od sošolcev, agresivnost do drugih otrok in odraslih oseb. (Kobalt, 2011)

Gre za način funkcioniranja, za proces, ki ga lahko opazujemo in merimo. Učitelji ga morajo redno opazovati, analizirati in vrednotiti. Funkcionalna analiza vedenja lahko poteka na različne načine in pomaga učitelju določiti, kdaj je potrebno ukrepati, izbrati strategije za ukrepanje in vrednotiti napredek. Funkcionalna analiza in ocena prispevata k odgovornosti. Učitelji morajo pomagati učencem, da vedenje spremenijo v ustrezno, tako, ki je sprejemljivo v šolskem okolju in v družbi nasploh. Kajti pri učencih se nesprejemljivo vedenje pogosto ponovi. Ameriški raziskovalec Molnar je mnenja, da je moteče vedenje s strani učencev premišljeno, ponavljajoče in da se manifestira kot prestop razrednih pravil, ki jih postavljajo učitelji. (Razpotnik, 2015)

Ko se pojavijo vedenjske težave, mora šolsko osebje pripraviti ustrezne strategije za njihovo reševanje. Opraviti mora razgovor o vedenju z vedenjsko motečimi učenci, starši in vpletenimi

na rednih sestankih. Oblikuje se naj timska skupina, ki redno opazuje in spremlja vedenje, ga dokumentira ter opiše problematične situacije. Na podlagi samoopazovanja in analize vseh dokazov oblikuje tudi načrt aktivnosti in strategij, ki so lahko učinkovite za rešitev ali zmanjšanje vedenjskih težav.

Ugotovljena priporočila, ki jih poda timska skupina za reševanje vedenjskih težav je potrebno dosledno upoštevati. Potrebno je identificirati značilnosti problematičnega vedenja in pogoje, v katerih se pojavljajo, spremeniti učno okolje v razredu, se izobraževati in okrečiti nove kompetence za zagotovitev primerne vedenja, vzpostaviti ustrezne stike s strokovnjaki in starši učencev za nadaljnje vodenje in podporo.

Vloga učinkovitega vedenja je odvisna od dinamike v razredu, od interakcije med učenci in učitelji, od učinkovitega poučevanja, ki naj ne postane rutina ob kateri se učenci dolgočasijo; ter od učinkovite rabe časa in doslednosti. Učitelj naj v razredu razvija pozitivno vedenje s pomočjo desetih preprostih strategij, tako da:

- je prijazen,
- ustno pohvali prizadevanje ali trud učenca,
- uporabi humor z učenci,
- opomni učence, da bi morali biti ponosni nase,
- razvija empatijo,
- je odprt, tudi za njihove interese,
- je vzoren primer primerne obnašanja,
- sledi svojim obljubam in pravilom in se izogiba praznim grožnjam.

Če se pojavijo vedenjske težave z enim ali več učenci v nekem razredu, to ne pomeni, da se to tiče le učitelja tega razreda. Vsi učitelji morajo čutiti in razumeti, da so ne le učitelji enega, dveh ali treh razredov ampak učitelji cele šole, zato morajo pomagati rešiti problem in sprejete strategije dosledno upoštevati.

-Nedisciplina

O nedisciplini govorimo, ko učenci ne kontrolirajo svojega vedenja ali ne upoštevajo pravil. V šolah se pojavlja med vrstniki ali znotraj odnosa učitelj - učenec. Ozula (1986) piše, da dejanja nediscipline vključujejo: neposlušnost, vandalizem, prepiranje, bojevanja, nemirnost, hudobnost, brezvoljnost, nezmožnost, odsotnost, nepoštenost in druge oblike neprimerne vedenja.

Oblike nediscipline v razredu se pojavljajo na več stopnjah. Na prvi stopnji so: nošenje neprimernih oblačil, netočnost, odhajanje iz šole, vstajanje in sprehajanje po razredu, neposlušnost pri pouku, neopravljanje domačih nalog, pogovarjanje med poukom, smejanje, kričanje in povzročanje nemira, laži, pozabljanje potrebščin ali neprimerno vedenje proti učitelju. Na drugi in tretji stopnji se pojavljajo: nasilje proti učiteljem in vrstnikom, motenje, potiskanje in brcanje vrstnikov, ustrahovanje in krutost, izvajanje trikov, goljufanje vrstnikov in učiteljev, uporaba neprimernih besed in oznak, izsiljevanje, psihično nasilje, uničevanje lastnine in huliganstvo, kraja, uporaba alkohola in drog in druge neprimerne oblike vedenja.

Vzroki za nedisciplino so različni. Odvisni so od značilnosti posameznika (osebnost, navade, obnašanje idr.). Mnogi starši in učenci se v sodobnem času niso pripravljene soočiti s problemi adolescence. Starši se neuspešno soočajo s postavljanjem meja v družinah in s sprejemljivimi vrednotami v družbi, kar vodi v nedisciplino. Vzrok so lahko tudi slabe navade, ki se sistematično ponavljajo, morda celo iz drugih šol ali razredov. Odnos učenci - starši je pogosto problematičen tudi zaradi pomanjkanja naklonjenosti, razumevanja in odsotnosti komunikacije, saj predvsem zaposleni starši vedno manj časa posvečajo otrokom. V družinah se zaradi nestabilnosti pojavljajo nesoglasja, zaradi česar postanejo učenci bolj občutljivi. Zelo pomemben je vpliv odnosa učitelj - učenec, ki je bistvenega pomena za učni proces. Če se ta poruši, se pojavi nedisciplina. V razredu se ne sme pojavljati favoriziranje določenih učencev, saj tudi to lahko vodi k povečani nedisciplini. Ko neupoštevanje pravil ni zaustavljeno, se neustrezno vedenje stopnjuje. To se pojavlja tudi, ko pravila niso pravilno zapisana v pozitivni smeri (Primer: Ne govori v razredu. Pravilen zapis bi bil: Dvigni roko, ko želiš besedo.) ali če

pride do pomanjkanja komunikacije. Nedisciplina se povečuje tudi, ko učenci niso dovolj motivirani za delo pri pouku, ko ni ustrezen način poučevanja in ni učinkovitega vodenja. K pojavu pa veliko prispeva tudi vpliv okolja in medijev.

Na začetku šolskega leta je učencem potrebno predstaviti šolska pravila, ki jih lahko sooblikujejo skupaj z učiteljem. Ustvariti je potrebno ustrezno učno okolje, ki jih bo pritegnilo in pojasniti sprejemljive norme v vsaki situaciji (za terensko delo, pouk, skupinsko delo idr.). Učitelj lahko uporablja tudi neverbalno, telesno govorico, s katero izrazi zahtevano vedenje. Pri soočanju z nedisciplino je v razredu potrebno upoštevati določena načela. Preden se začne pouk ali kakršna koli dejavnost, je potrebno pritegniti pozornost učencev. Učitelj mora uporabljati pozitivni pristop, ne le sedeti pred razredom. Učencem mora prisluhni, jih poslušati, saj imajo tudi oni ustrezne predloge za reševanje nesoglasij. Ustvarja naj realne življenjske situacije, saj so primeri neprimerne vedenja dobri primeri za učenje discipline. Uporabljati mora umirjen pristop pri reševanju nesoglasij (tiho, mirno, neopazno) in sam predstavljati vedenje, ki se lahko tudi od njih pričakuje. Dvigovanje glasu in kričanje ne sodi v razred.

Za lažje obvladovanje nediscipline naj učitelj uporablja »Jaz« sporočila. Sestavljena so iz treh delov:

1. Vključuje opis učenčevega vedenja: »Glasno si govoril, medtem ko sem hodila...«
2. Pojasnjuje vpliv učenčevega vedenja na učiteljevo delo: »..zato sem morala prekiniti pouk...«
3. Pustiti učencu da pozna občutke, ki jih je povzročil: »...kar me je razočaralo...«

Besedna »kaznovanja« morajo biti osebna, kratka in takojšnja. Potrebno je biti enak do vseh učencev v razredu in dopuščati demokracijo, saj pravila za vse veljajo enako. Učitelj tako pomaga učencem, da znajo sami kontrolirati svoja vedenja.

Na voljo so različni programi in tehnike, ki so v pomoč učitelju za izboljšanje vedenja (npr. spletna aplikacija *Class Dojo*, dostopna na www.classdojo.com/). Za razreševanje konfliktov so na voljo različni pristopi. Učitelji lahko pomagajo učencem razvijati socialne veščine; kako se pomiriti, ko so vznemirjeni; kako se odkrito in prijazno pogovarjati drug z drugim; kako pozorno poslušati in natančno povzeti njihove besede; predlagati rešitve in poskušati najti skupne. Učitelji učencem predstavijo preprost model, kako prepoznati problem, kako razviti načrt za njegovo reševanje, načrt izvajati in ga evalvirati.

Obravnavan je bil primer mediacije kot eden od učinkovitih primerov reševanja težav z nedisciplino. Pri mediaciji je potrebna previdna izbira učencev, ki so mediatorji. Na začetku je potrebno starše seznaniti s potekom mediacije. Mediacija poteka po določenih korakih; pozdrav in postavljanje pravil (Ne boste motili drug drugega. Ne boste nasilni. Povedali boste resnico in boste zvesti. Skušali boste poiskati resnico). Učencem je potrebno dati možnost da govorijo brez prekinjanja, da povedo kako se počutijo, da povedo kaj se lahko naredi (Če bi jaz imel tvoje čevlje...). V okviru mediacije se iščejo rešitve ki bodo vse zadovoljile in problem evalvirajo. Učenci zmeraj pričakujejo rešitev »*Jaz sem zmagovalec, ti si poraženec.*« Tovrstna rešitev lahko ustavi nedisciplino ali konflikt, a lahko poraja nove probleme. Učitelj predlaga rešitev, kjer sta obe strani zmagovalca (*The model Win-Win*). Bil je prikazan vzorčen primer: v odmoru je učenec A vrgel proč sendvič učenca B. Učenec B se je razjezil in je potisnil učenca A, ki je padel in se udaril v nogo. Več korakov je vodilo do skupne rešitve, ko sta učenca sklenila dogovor, da se dejanje več ne ponovi in sta si segla v roki.

Kaznovanje je bilo včasih učinkovito orodje v razredu, saj se z njim nenadoma zaustavi neprimerno vedenje. Vendar pa kaznovanja ne učijo učencev, kako se obnašati. S kaznovanji jih učimo kaznovati druge. Pomembno se je tudi zavedati, da sta pri nedisciplini vedno dve plati ene zgodbe in je potrebno prisluhni obema.

-Rasizem

Rasa je klasifikacija ljudi v skupine, ki temelji na fizičnih lastnostih, prednikih, genetiki ali socialnih odnosih ali na odnosih med njimi. Rasizem je zaznavanje, ki kategorizira eno raso bolj kot drugo. Korenine ima v stereotipih, ki se razvijajo in vodijo k predsodkom, kar lahko vodi v različne rasistične incidente. Stereotipi so posplošena mnenja (pozitivna ali negativna)

ali ideje o skupini ljudi. Temeljijo na izkrivljanjih, pretiravanjih in preveliki poenostavitvi realnosti. Te pa se tičejo vseh članov skupine in utemeljujejo njihovo vedenje. Predsodki presegajo podobo in posploševanje in opisujejo odnos proti drugim, ki nas določajo pozitivno ali negativno. Stereotipi so del predsodkov.

Rasistični incidenti se pojavljajo povsod v vsakdanjem življenju in v vseh socialnih skupinah, a v različnih oblikah. Pogosto je verbalno nasilje (ustno, pisno ali elektronsko - sporočila po družabnih omrežjih); stereotipne izjave, posmehljivi komentarji, šale; zbadanje in šale o hrani, odnosih, socialno ekonomskem statusu, imetju ali fizičnem izgledu; uporaba vzvišenih izrazov; žaljivi komentarji, glamur ali norčevanje o gibanju, rasistični komentarji; promocija rasizma ali sprejemanje ali ne sprejemanje drugačnosti preko interneta ali drugih elektronskih sredstev. Socialno nasilje lahko rani občutek sprejemanja neke osebe kot celote, na primer: namerno izključevanje, ko drugim povemo, da naj niso prijatelji z nekom ali z neko skupino, sodelovanje pri širjenju slave; ko učenci odklanjajo, da bi sedeli zraven nekoga ali se igrali ob določenem učencu; izključevanje iz socialnih in drugih skupin.

Neverbalno nasilje pogosto nekomu rani samozaupanje; gre za znake ali simbole na oblačilih, ki so proti določeni kulturi ali drugim skupinam ali ki povzročajo občutke proti posamezniku ali skupini; žaljivo obravnavanje ali rasistični grafiti ali slogani (na šolskih zidovih, straniščih, mizah). Psihično nasilje lahko zamaje samozaupanje ali občutek za varnost osebe ali skupine, kot so: grožnje in neprimerne kretnje, udarci, podiranje; kraja, preganjanje, brcanje, kaznovanje, fizični napadi ali nadlegovanje. Sem sodi tudi uničevanje osebne ali javne lastnine in drugih vrednosti (spomeniki, umetniška dela idr.).

Rasizem krši človekove pravice, svobodo posameznika in vpliva na človekovo dostojanstvo. Zaznamuje posameznike in skupine z rezultatom, da družba izgublja ljudi, ki lahko prispevajo k razvoju družbe. Zaradi rasističnih incidentov lahko izbruhnejo konflikti, pojavi se nered, prevlada nasilje ali celo kriminaliteta. Prispeva tudi k izkoriščanju in zaslužnjenju ljudi. Ustvarja nepravilnost, zatiranje in socialno izključenost.

Da bi v šolah zmanjševali pojave rasističnih incidentov, si morajo učitelji prizadevati za socialno pravično učenje. Pojavlja se takrat, ko; učitelji kritizirajo osebne predsodke in socialne strukture; skozi aktivnosti iščejo in ustvarjajo pošteno naravnane prebivalce; so aktivno predani in pripravljeni nagovoriti socialne in izobraževalne neenakosti; so prepričani, da se vsak lahko uči; določajo pomanjkljivosti vsakega učenca, ki temeljijo na njihovih individualnih karakteristikah. Pri socialno pravičnem učenju zagotavljajo vsem učencem enako možnost izobraževanja. Vsak učenec si prizadeva, da bi bil izobražen, kot je v skladu z njegovimi sposobnostmi. Učitelji spoštujejo in prepoznavajo kulturne razlike kot pozitivne in ne kot primanjkljaj, v praksi ne delajo klasifikacij med poukom (po navadi nezavedno), promovirajo samozavest, empatijo in pošteno obravnavo vseh učencev. Ne le da delajo različne programe, preko katerih bi se učenci iz drugih držav počutili dobro ampak vnašajo dobre prakse, ki širijo pravico in pošteno organiziranost življenja na šoli. Prizadevajo si naj za kritični anti - rasistični pristop, ki pomaga učencem premagati socialno kritičnost, izboljšati odločanje, kritično izbrati in angažirati se v socialnih aktivnostih, z drugimi besedami biti aktivni.

Izogibati se moramo različnim pastem, ki lahko taka rasistična dejanja pospešijo. Gre za primere, ko pretvarjanje nečesa v skupnosti (festivali, hrana iz drugih držav idr.) lahko povzroči nasproten učinek. Podobno je pri pretvarjanju nečesa v simbole (npr. šola ima migrante, zato je šola na nizki ravni; učenci, ki živijo samo z enim od staršev so problematični idr.). Podobno se zgodi, če gre za prekinitev anti - rasističnega izobraževanja z vsakodnevno rutino v razredu (poučevati o rasizmu in nikoli več biti del njega). Ne sme se označiti učence s klicanjem po etničnih skupinah ali z rasnim ozadjem (črni, Kitajci, Sirijci idr.) Klicati jih je potrebno po imenih. Prav tako se ne sme razvrščati ali delati kategorije po smislu, da »je vsak iz te skupine enak«.

Za globlje razumevanje rasizma in stereotipov je možno v razredu uporabiti različne aktivnosti in prikazati krajše video posnetke s sporočilno vrednostjo (*The glasses of diversity, Teach respect, For the birds, The triangle in a circle country*) ki so dostopni preko aplikacije youtube. Za aktivno vključevanje učencev v preprečevanje rasističnih incidentov je bilo

izvedenih več aktivnosti. Ena od njih je bil *Kviz o stereotipih*. Učenci prejmejo tri barvne zapise: *se strinjam* (zelen), *nisem prepričan* (rumen), *se ne strinjam* (rdeč). Učiteljica prikaže različne trditve, učenci izberejo svoje mnenje in sodelujejo z dvigom zapisov. Druga izvedena aktivnost se imenuje *Svetovni vlak / The world train*, kjer učenci predlagajo, kdo vse lahko gre na vlak in kdo ne in zakaj so se tako odločili. Tretja primerna aktivnost je *Kovček/ The suitcase*, ki ga ima vsak učenec. Vsebuje naj nevidne stvari (spomine, občutke idr.) in vidne stvari (barvo kože, videz idr.). Zanimivi so primeri zgodb *Eden...med/ One...among...*, kjer je ena stvar med drugimi (rumen tulipan med rdečimi idr.) Zanimiv primer aktivnosti je *Krompir (Potatoes)*. Učenci vzamejo iz škatle krompir, ki postane njihov prijatelj. Na njem najdejo neko posebnost in jo utemeljijo. Nato položijo svoje krompirje nazaj v škatlo in jih poskušajo ponovno najti. Ko jih polagajo nazaj v škatlo so z njimi tudi bolj previdni kot so bili prej, saj so sedaj to njihovi prijatelji.

Za opazovanje rasističnega vedenja v razredu so zelo primerni različni obrazci, ki jih vodi učitelj ob pomoči učencev in vodenje zbirk podatkov o tem. Tako lahko v daljšem obdobju vidimo tudi napredek pri posameznem učencu.

-Nasilje in konflikti

Nasilje (pogosto *bullying*) je nezaželeno negativno vedenje, izvedeno s strani posameznika ali skupine proti drugi osebi ali osebam in se ponavlja. Gre za rabo moči z namenom prestrašiti ali poškodovati druge, in za dlje trajajoča dejanja, ki se večkrat ponavljajo. Strokovnjaki v Sloveniji *bullying* različno prevajajo, in sicer kot medvrstniško in vrstniško nasilje, ustrahovanje, trpinčenje, zlorabljanje, šikaniranje, nagajanje in podobno. *Bullying* je vedenje, ki je lahko definirano kot ponavljajoči se napad - fizične, psihične, socialne ali verbalne narave, s strani tistega, ki ima pozicijo moči, na tistega, ki se nima moči upreti, z namenom da povzroča neugodje zaradi lastne koristi ali užitka. (Razpotnik, 2015)

Z nasiljem so učenci vedno znova izpostavljeni negativnim dogodkom s strani enega ali več učencev, zato je škodljivo za vse vključene. Nasilje se mora zaustaviti, preden so drugi prizadeti. Nacionalni center proti nasilju na Cipru razlikuje pet različnih vrst nasilja. Pri fizičnem nasilju gre za fizične napade, kot so udarjanje, pikanje, spotikanje ali potiskanje. Ti ranijo in ustrahujejo druge. Sem sodi tudi ponavljajoče se in namensko poškodovanje stvari, ki nekomu pripadajo. Verbalno nasilje vključuje uporabo negativnih besed, kot so klicanje z neustreznimi imeni, homofobične ali rasistične žalitve, ki nastanejo z namenom, da nekoga užalijo. Pri socialnem nasilju so prisotne laži, širjenje govoric in potegavščin, ki vključujejo tudi ponavljajočo mimiko in namerno izključitev iz skupine. Psihično nasilje vključuje ponavljajoče in namenoma uporabljene besede in akcije, ki lahko povzročijo psihološko škodo (ustrahovanje, manipulacije in zalezovanje). Ko se uporabi tehnologijo za verbalno, socialno ali psihično nasilje, govorimo o spletnem nasilju. Pojavlja se v spletnih klepetalnicah, na socialnih omrežjih, po spletni pošti ali po mobilnih telefonih.

Nasilje v šolah ima specifične značilnosti. Glavni element nasilja na šolah je potreba žrtve, da izkazuje svojo moč. Pojavlja se sistematično, saj posameznik ali skupina poskuša povzročiti bolečino in nelagodje v več kot enem primeru in v stalnem ponavljajočem tempu. Nasilneži namerno ciljajo na posameznike iz svojih lastnih razlogov. Skupna značilnost pojava nasilja na šolah je možna prisotnost strahu zaradi fizičnega nasilja. Žrtve se običajno bojijo fizičnega efekta nasilnega vedenja proti njim. To je običajno primer z grožnjo, katera zadostuje, da se zgodi le enkrat in strah žrtve je lahko sistematičen.

V primerih nasilja so vloge vključenih porazdeljene. Nasilnež je oseba ali skupina oseb, ki izvaja nasilje. Težko upošteva pravila znotraj šole, je popularna med vrstniki in ima poseben fizični razvoj za svojo starost. Žrtev je oseba ali skupina oseb, ki je izsiljevana in je lahko močno čustveno naravnana. Včasih želijo žrtve obvladovati situacijo po svoje in postanejo nasilneži. Za obravnavo nasilnega dejanja so pomembne priče.

Učinki nasilja so za žrtve dolgoročni. Nasilneži nadaljujejo z uničevalnim vedenjem tudi ko postajajo starejši. Da je bil učenec žrtev nasilja se pojavljajo različne indikacije, na katere bi morali biti učitelji pozorni. Med pomembnejše sodijo:

- zmanjšano razpoloženje ali odklanjanje šole,
- neopravičene odsotnosti,
- spreminjanje poti v šolo,
- zamuda pri pouku ali pri prihodu domov,
- zavrnitev sodelovanja na šolskih dogodkih in aktivnostih,
- zmanjšana zmogljivost v šoli,
- iskanje pozornosti učitelja med odmori,
- izogibanje razlagam o fizičnem počutju oz. modrice,
- znaki napada (raztrgana oblačila in poškodovani osebni predmeti),
- izguba osebnih stvari,
- pogosto prosnje za denar, medtem ko pove staršem, da ga je izgubil,
- nenadne spremembe v obnašanju, ki trajajo dlje časa,
- psihosomatski problemi, kot so glavoboli in bolečine v trebuhu brez vzrokov,
- je izoliran, sramežljiv, potr, izgubljen, izogiba se očesnemu stiku.

Za lažjo pomoč žrtvi ali nasilnežu je priporočljivo izvajati različne aktivnosti. Učencu, ki je bil vpleten v nasilje, in je žrtev, damo narisano prazno dlan. Na vsakega od prstov zapiše imena petih ljudi, ki bi jim zaupal, če bi doživel nasilje. Na ta način se lažje izvede razgovor. Pri drugi aktivnosti žrtvi ali tudi nasilnežu damo prazno figuro človeka, vanjo mora vpisati svoja čustva. V drugem primeru lahko učenec svoje občutke tudi nariše (kakšen je, ko je jezna oseba).

Na razvoj neustreznega nasilnega vedenja močno vpliva šolska klima. Šola sprejme jasne predpise, ki jih predstavi učencem in staršem in se na šoli dosledno in pošteno uporabljajo. Razredna pravila naj učenci podpišejo. To zagotavlja na šoli občutek pravičnosti. Med učitelji mora biti prisotno sodelovanje, spoštovanje ter razumevanje. Imeti morajo redne sestanke, da skupaj rešujejo probleme povezane z učenci njihove šole, ne glede na to, če je učenec v njihovem razredu ali ne. Učenci morajo biti v šoli aktivni. Šola bi morala angažirati učence za življenje, jim dati priložnosti za izražanje svojih občutkov in predloge o tem, kaj se dogaja okrog njih.

Pomembna je splošna naravnost šole do agresivnih vedenj: ali so ta strogo in dosledno sankcionirana ali ne. Na šolah, ki postavijo in ohranijo pravila vedenja, jih jasno sporočajo, vztrajno obnavljajo in nagrajujejo njihovo spoštovanje ter kaznujejo neupoštevanje, se odražajo nižje stopnje agresivnih vedenj. Raziskave kažejo, da je pogostost agresivnih vedenj v šolah in izpostavljenost takemu vedenju visoka. Ugotavlja se porast zaznavanja telesnega agresivnega vedenja predvsem v obdobju 1995-2007. Vendar pa kljub temu večina otrok in mladostnikov poroča o varnem počutju v šoli ter njeni okolici. (Leban, Kozina in Perše, 2011)

Za preprečevanje nasilja je potrebno vgrajevati preventivne aktivnosti, kar je najboljša investicija za izgradnjo ugodne klime in za zmanjševanje pojava nasilja. Za izgradnjo ugodne klime na šoli je pomemben element kvaliteta sodelovanja s starši. Sodelovanje je doseženo z obveščanjem, z vključevanjem v šolske aktivnosti in tudi z izobraževanjem. Sodelovanje šole z drugimi organizacijami lahko dvigne prizadevanja in socialni uspeh učencev šole. Kvaliteta življenja na šoli je zelo pomembna, zato si naj šola prizadeva ponujati učencem prijetno, čisto in funkcionalno okolje, ki je ustrezno opremljeno ter je pomemben parameter za ustvarjanje pozitivnega učnega okolja, kjer učitelji in učenci radi delajo in so kreativni. Za dobro medsebojno sodelovanje in zaupanje lahko izvedemo aktivnost med učitelji ali med učenci. Tvorimo manjše skupine. Vsak član skupine prejme zgibanko *Be a star (Bodi zvezda)*. Zgibanke si člani med seboj zamenjajo in drug drugemu vanje zapišejo pozitivne misli za življenje.

Za preprečevanje nasilja je priporočljivo izvajati različne krajše aktivnosti, ki dvignejo motivacijo v učnem procesu in razbijejo monotonost. Pomagajo tudi vedenjsko težavnim učencem k lažji koncentraciji pri pouku. Ena takih je *Igra s kartami* (po vzoru življenja v srednjem veku). Vsak učenec prejme eno karto, ki je ne sme pogledati. Drug učenec mu jo prilepi na hrbet. Nato se začne plesni večer. Učenci se premikajo po prostoru, a se ne smejo pogovarjati, le z mimiko lahko nakažejo koga imajo pred seboj. Pripadniku višjega sloja se priklonijo, nižjega ne pogledajo in podobno. Med seboj morajo učenci dobro sodelovati, da lahko nato tvorijo skupine glede na sloje prebivalstva. Pri tem je potrebno dobro sodelovanje.

V kolikor izvajamo pouk s sodobnimi didaktičnimi pristopi, ki vključujejo na primer pripovedovanje zgodb, igro vlog, ogled videov, uporabo diskusijskih krogov in skupinskih iger, lahko največ prispevamo k zmanjševanju pojava nasilja. Za obvladovanje nasilja v šolah evropske države šolam nalagajo sistematično ukvarjanje s to problematiko in oblikovanje celostne politike do tega problema. Tako morajo šole v številnih državah, podobno kot v Sloveniji, oblikovan načrt odziva na nasilje, za katerega izpolnjevanje mora skrbeti ravnatelj. (Berčnik, 2008)

Da bi znali vrstniško nasilje strokovno obravnavati, moramo upoštevati načela obravnave nasilja, predvsem temeljno načelo, da je treba žrtvi verjeti. Sledijo naj takojšnje intervencije, ki so usmerjene v zaščito žrtve in prekinitev nasilja, kasneje pa v šoli timsko oblikovati procesne intervencije, kjer se opredelijo specifične vloge učiteljev, vodstva šole in svetovalne službe ter dejavnosti za vse vpletene: žrtev, povzročitelja in opazovalce pa tudi za starše. (Klemenčič in Lešnik, 2014)

Nasilje se razlikuje od konflikta med vrstniki. Pri konfliktu ne pride do neravnovesja v moči, saj sta obe ali več vpletenih strani približno enakovredni in enako močni v izražanju svojih stališč in interesov. Tako je v konfliktu komunikacija med vpletenimi običajno sicer ovirana in neučinkovita, ena stran poudarja pomanjkljivosti druge strani, neprijetna in boleča čustva se intenzivirajo, zaupanje med vpletenimi se zmanjšuje, a vendarle ne pride do izraza zloraba moči. V šolskem prostoru pogosto razlike med nasiljem in konflikti težje prepoznamo in jih pogosto neustrezno obravnavamo (Klemenčič in Mugnaioni, 2014).

Koraki za reševanje konfliktov temeljijo na treh pristopih; na srečanju z žrtvijo, z nasilnežem in z očitvidci.

Oblikuje se timska skupina, ki poskrbi, da se šola zaveda problema nasilja na šoli in da se učenec, ki je žrtev, počuti varno. Učencu da vedeti, da ni on kriv za to, kar se mu dogaja. Zbira informacije o dogodkih, nasilnežih, prostoru in času dogajanja, ponavljanju dogodkov, prisotnosti prič, predstavitev dejstev s strani učencev, akcijah učencev za njihovo zaščito in učinke oziroma posledice dejanj. Poskrbi in vztraja, da se bo šola ukvarjala s to težavo, da bo ravnala v skladu s šolskimi pravili in s sprejetimi dokumenti glede obravnave nasilja (Pravila šolskega reda, Vzgojni načrt). Seznanja učence z akcijami, ki jih morajo izvesti in opravi razgovor s starši, pa tudi z nasilneži. Dogovori se za sestanek v enem tednu in zagotovi, da je na voljo, če bo učenec potreboval kakršnokoli pomoč. O dogodku seznanjeni tudi žrtvine starše. Pomembno je, da zagotovi, da se incident ne razširi po šoli.

Timska skupina ravna z nasilnežem strogo, da spozna, da je dogodek, ki se je zgodil resen. Pogovarja se o njegovem obnašanju in občutkih med dogodkom in išče vzroke za njegovo vedenje. O dogodku se ne pregovarja in vztraja na zapisih v šolskih dokumentih proti nasilju. Razvija empatijo, saj pomaga žrtvi dati povratno informacijo o vedenju, da razmisli o načinih, v katerih lahko stanje izboljša. Skliče ponovni sestanek v enem tednu, kjer se dogovarja o uresničevanju obljub in aktivnosti, ki so bile dogovorjene za izboljšanje situacije. Skupina spremlja njegovo gibanje. S šolskim incidentom seznanjeni starše. Če je nasilnež del večje skupine, je potrebno imeti ločene sestanke, enega za drugim, brez možnosti komunikacije in posvetovanja med člani skupine.

Timska skupina prisluhne verziji zgodbe, ki jo povedo očitvidci (opis dogodka, kako so učenci reagirali, vzroki, možna odgovornost). Pomaga očitvidcu razmišljati o njegovem vedenju, da lažje razvije empatijo. Pomaga opazovalcem, da razmislijo o načinih, kako bi lahko pomagali pričam. Če je prisotna več kot ena priča, pripravi ločene sestanke z vsakim, da prepreči komunikacijo in predhodno posvetovanje med njimi.

Obstajajo različne strategije za preprečevanje nasilja, ki jih lahko uporabijo odrasli, starši in tudi učitelji. Osredotočiti se je potrebno na pozitiven pristop za zaščito žrtve nasilja, sodelovati v timih, biti pripravljen poslušati in dajati nasvete, izraziti dejstvo, da je bilo početje nasilneža napačno, pokazati učencem da dogodke spremljamo zato, da bi jim želeli pomagati. Pogovarjati se z otroki/učenci o situacijah, da tudi oni lažje pridejo do določenih zaključkov. Nikakor se ne sme ignorirati, kar se dogaja otroku/učencu. Treba je spodbujati otroka/učenca, da odrasli osebi zaupa, se pogovarjati o tem, kar se dogaja v šoli, na družabnih omrežjih ali na računalnikih.

Učinkovito je, če je računalnik doma nameščen v bolj dostopnem delu hiše in da se otroku omejuje uporaba mobilnih naprav, kadar je to potrebno. Starši morajo sodelovati z učitelji v kolikor se izkaže, da otrok doživlja nasilje. (Notar in Padgett, 2013)

2.4. Izbrani primeri vključevanja zanimivosti s terenskega raziskovanja na Cipru v pouk

V sklopu izobraževanja so udeleženci s terenskim raziskovanjem spoznavali tisočletno zgodovino Cipra, tretjega največjega otoka v Sredozemskem morju. Obiskali so več kulturnih znamenitosti, ki jih lahko učitelj ustrezno vključi v pouk in s tem še dodatno motivira učence za delo. Ob ogledih so iskali motive, s katerimi bi učencem podali pozitivna sporočila za življenje in prispevali k zmanjševanju vedenjskih težav v šolskem prostoru.

Obiskali so *Kourion*, ki je bilo pomembno antično mesto in nekdanje kraljestvo na JZ delu Cipra. Naselbina se dviguje sto metrov nad obalo Episkopi. Glede na vire je bila odkrita v 13. stoletju in je preživela helenistično, rimsko in krščansko obdobje. Bila je uničena v 4. stoletju, zaradi več močnejših potresov. Arheološke ostaline so med najbolj veličastnimi na otoku. Večina najdb je iz rimskega obdobja (Estolijeva hiša, Nimfeum, javna kopališča, hiša gladiatorjev, Ahilova hiša, agora). Del kompleksa je tudi rimsko gledališče, ki je bilo obnovljeno in je namenjeno za glasbene in gledališke dogodke. V Limassolu so si ogledali arheološki muzej, nacionalno umetniško galerijo, srednjeveški grad z muzejem, nekdanji mlin rožičev in pristaniški del mesta. Rožičevo drevo je simbol Cipra. Rožiči pa so bili nekoč eden od glavnih izvoznih artiklov Cipra. Izdelujejo bonbone, čokolado, kavo in še kaj z okusom rožičev.

Na celodnevni ekskurziji v Nikoziji so spoznavali zgodovino tega edinega razdeljenega glavnega mesta na svetu. Ogledali so si muzej Levantis v starem delu ciprskega glavnega mesta. Nato smo se povzpeli v Shiakolas muzej in observatorij, ki v 11. nadstropju ponuja čudovit razgled na mesto. Tam se nahajajo fotografije in opisi nastanka Nikozije, večjezični zapis zgodovine mesta in teleskopi za opazovanje.

Ob koncu spopolnjevanja so se odpravili še na celodnevno ekskurzijo v zahodni del Cipra, v mesto Paphos. Med vožnjo ob obali so lahko občudovali znamenito Afroditino skalo, kjer naj bi se po legendi iz morske pene rodila grška boginja Afrodita. V Paphosu so si ogledali arheološki park *Kato Paphos*, ki je eden od najbolj pomembnih arheoloških znamenitosti v državi. Je na seznamu svetovne dediščine UNESCO že od leta 1980. Med 2. in 4. stoletjem je bil Paphos glavno mesto Cipra. V arheološkem parku so znamenitosti in spomeniki vse od 4. stoletja do srednjega veka, medtem ko je večina najdb iz rimskih časov. Najveličastnejši so talni mozaiki v štirih vilah in predstavljajo najbogatejše najdbe (Dionizijeva, Tezejeva, Aionova in Orfejeva hiša). Mozaiki predstavljajo različne zgodbe iz grške zgodovine in mitologije. V kompleksu so tudi drugi pomembni spomeniki, kot je Aesklepion, Odeon, agora, Saranta Kolones in drugi. Sledil je še ogled srednjeveške trdnjave, od koder je lep razgled na obale in pristaniški del Paphosa.

Primeri nalog in aktivnosti za delo v razredu:

-pri pouku zgodovine:

- *Oglej si slikovno gradivo gradbenih dosežkov Kouriona in jih opiši! Izberi enega in ga nariši!*
- *Opiši dosežke Rimljanov, ki so jim omogočili dostojno vsakdanje življenje v Kourionu: kanalizacija, vile, kopališča!*
- *Pripravi vprašanja za intervju z arheologom, ki je sodeloval pri izkopavanjih v arheološkem parku Paphos!*
- *Povabljen si na glasbeni dogodek v rimsko gledališče Kourion. Pripoveduj, kaj te je ob obisku gledališča najbolj navdušilo (videz, način gradnje, akustika, oblika) in ga primerjaj z današnjim gledališčem! Učenec uporabi slikovno gradivo, katerega primer prikazuje slika 3!*

- *Oglej si Orfejevo hišo v arheološkem parku Paphos! Kaj bi te ob njenem obisku najbolj navdušilo? Nariši. Slika 4 prikazuje učiteljico zgodovine med ogledom kulturnih znamenitosti, kar pomeni učencem dodatno motivacijo za delo.*

Slika 4: Primer slikovnega zgodovinskega vira za reševanje avtentične naloge

Slika 3: Učiteljica s terenskega raziskovanja med antičnimi ruševinami Paphosa

-pri pouku geografije:

- *Zamisli si, da živiš v Kourionu, kjer je kraj prizadel potres. Opiši posledice potresnega delovanja za prebivalce Kouriona!*
- *Preživljal si počitnice v Larnaci, na južni ciprski obali. Na podlagi slikovnega gradiva ovrednoti vpliv množičnega turizma na življenje tamkajšnjega prebivalstva. Napiši poročilo!*
- *Ciper je tipičen mediteranski otok. Na podlagi slikovnega gradiva predstavi kulturne rastline, ki uspevajo na tem otoku in so značilne za sredozemsko podnebje (limone, limete, mandarine) v obliki letaka!*
- *V Limassolu preživljaš poletne počitnice. Vsakodnevno nedaleč od obale opazuješ naftne ploščadi. Sklepaj o njihovem vplivu na okolje in sestavi ozaveščevalni letak, s katerim bi spodbujali trajnostno rabo naravnih virov!*
- *Izdelaj zloženko, ki prikazuje turistično promocijo Cipra in predstavlja naravne in družbene pogoje za razvoj turizma na tem priljubljenem turističnem otoku!*

-pri izbirnem predmetu turistična vzgoja:

- *Pred tabo so poletne počitnice, odločil si se da obišeš Afroditin otok. Načrtuj turistično potovanje, kjer vključiš ogled naravnih znamenitosti in kulturno dediščino grškega dela Cipra!*
- *Izdelaj primerjavo med kulinariko Cipra in domače pokrajine. Kakšna je razlika med obema? Sestavi jedilnik tradicionalne kuhinje za obe državi!*
- *Si lastnik turistične agencije na Cipru, k tebi pridejo slovenski turisti. Kaj jim bo tvoja agencija ponudila? Kaj vse si lahko ogledajo?*

- pri domovinski in državljski kulturi in etiki:

- *Predstavljaš si, da obišeš Nikozijo, edino glavno mesto na svetu, ki pripada dvema državam. Pripoveduj o svojih doživetjih pri prečkanju meje med državama!*
- *Na podlagi slikovnega gradiva sestavi nekaj stereotipnih mnenj o prebivalcih Sredozemlja (siesta, počasnost idr.)!*

2.5. Učinki učne mobilnosti

Ob koncu strokovnega spopolnjevanja na Cipru je sledila še evalvacija dela z refleksijo materiala, vsebin, učiteljev izobraževanja ter lastnega dela. Pridobljene oziroma nadgrajene so bile različne kompetence. Med potekom izobraževanja, kot tudi na neformalnih popoldanskih aktivnostih, smo izboljšali jezikovno-komunikacijske veščine. V skupinskih diskusijah smo

izmenjevali ideje z drugimi udeleženci in razvijali prijateljske vezi z učitelji iz drugih držav. Izmenjali smo si tudi podatke za morebitno sodelovanje v prihodnosti. Pri pripravi skupinske naloge je bila uporabljena strokovna literatura v angleškem jeziku. Med strokovnimi kompetencami lahko izpostavimo izpolnjevanje dokumentacije, pridobivanje novih znanj, spretnosti in informacij o soočanju z nedisciplino, rasizmom in nasiljem v šolah in iskanje rešitev za njihovo uspešno spoprijemanje v šoli. Eden od ciljev, ki je bil dosežen, je bila seznanitev s primeri dobre prakse, kako ravnati v različnih situacijah, ki so nastale kot posledica rasizma, nasilja in nediscipline v šoli. S predstavitvijo lastne dobre prakse pa so bile omogočene diskusije s kolegi iz drugih držav. Digitalne kompetence so bile razvijane z uporabo različnih IT orodij pri pripravi primerov dobre prakse, pri obdelavi dokumentacije, pri obdelavi fotografij, za potrebe predstavitve poteka in analize seminarja, za promocijo pa uporaba družabnih omrežij (Instagram, Twitter, Facebook) in računalniških aplikacij za sprotno delo in seznanjanje o poteku izvedenih aktivnosti. Organizacijske ali vodstvene kompetence so bile razvijane z vodenjem skupinskega dela in aktivnim sodelovanjem v skupini pri načrtovanju in izvedbi aktivnosti za učence, s sodelovanjem pri glavni skupinski zaključni nalogi in z načrtovanjem aktivnosti z upoštevanjem različnih potreb posameznikov. Med druge kompetence bi lahko uvrstili: pridobitev znanj o ravnanju z nasiljem in iskanju rešitev za reševanje problemov z nasiljem, ki jih izvajajo na Cipru ter načrtovanje aktivnosti na terenu, ki lahko vplivajo na zmanjševanje pojava nasilja v šolah.

V okviru usposabljanja je bila v kratkih filmih predstavljena zgodovina Cipra in posebej izobraževalni sistem na Cipru. Šolski sistem vključuje predšolsko vzgojo, osnovno šolo, gimnazijo, licej ali tehniško šolo in visoko šolo. Na osnovnošolski stopnji se pouk prične ob 7.45, učne ure trajajo 40 minut, s tremi odmori, konča pa se ob 13.05. Razlikuje se predmetnik, saj izobraževalni sistem poudarja pridobivanje veščin za življenje, religijo, umetnost in znanost. V šoli so obvezne šolske uniforme. Učitelji učijo kot razredni učitelji vse do 12. leta starosti otrok, šele nato poučujejo predmetni učitelji.

S pristopi in idejami pridobljenimi na strokovnem spopolnjevanju bomo popestrili pouk in dvignili motivacijo učencev. Z glavnimi izsledki z izobraževanja bomo seznanili vse strokovne delavce na šoli in objavili prispevke v lokalnem časopisu ter v eni od strokovnih revij. V okviru izbirnega predmeta bomo z učenci navezali stik s partnerskimi šolami z vključevanjem pridobljenih znanj in aktivnosti. Pridobljene izkušnje z izobraževanja bomo medsebojno delili in tako prispevali k pozitivni naravnosti zaposlenih in učencev na šoli in z uporabo novih idej k zmanjšanju vedenjskih težav.

3. ZAKLJUČEK

Čeprav smo udeleženci tovrstnih učnih mobilnosti iz različnih držav, nas povezuje poklic učitelja in raznorazna tematika, še posebej so bili tokrat izziv vedenjsko težavni učenci. Skupaj smo razmišljali o različnih pristopih poučevanja in aktivnostih učencev, postali smo bogatejši za številna nova spoznanja. Želimo si, da bi z veseljem opravljali poslanstvo učitelja in omogočili vsem učencem v razredu zanimiv in pester pouk, da bi bilo vedenjskih težav čim manj. Uporaba različnih sodobnih učnih pristopov in vmesnih aktivnosti ter vključevanje primerov dobre prakse bo podpora strokovnemu pedagoškemu delu in neposrednemu delu z učenci v razredu. Učna mobilnost učitelja je tudi eden od načinov deljenja in širjenja medsebojnih učiteljskih izkušenj. Za vsakega geografa ali zgodovinarja je prav gotova najlepša izkušnja terensko raziskovanje, kar je prineslo veliko zanimivih utrinkov iz bogate zgodovine Cipra tudi v razrede naše šole. V ta namen so bile sestavljene različne avtentične naloge, ki bodo uporabljene pri pouku. Izobraževanje na Cipru je prineslo nove ideje za delo z vedenjsko težavnimi učenci. Nedisciplina ali nasilje v katerikoli obliki je resen problem šole, saj vpliva na šolsko klimo, odnose, zadovoljstvo in uspešnost. Naš izziv bo, da ko bomo zaznali nasilje bomo nujno ukrepali, v skladu s svojimi vlogami. Opogumljali bomo učence, da bodo svoje potrebe izražali na način, ki drugim ne bo škodljiv ali boleč. Da bo vedenjskih težav manj, pa bomo v

pouk vključevali predstavljene kratke aktivnosti, ki bodo učencem popestrile pouk, nam pa bodo v pomoč pri lažjem vodenju razreda. V kolikor bo potrebno, bomo oblikovali timske skupine za opazovanje vedenja, vedenje redno in dosledno opazovali, odgovornosti za ukrepanje pa ne bomo prelagali na druge. Z učnimi mobilnostmi bomo v sklopu projekta Erasmus+ zagotovo nadaljevali, saj nam ponuja veliko priložnosti za osebni in strokovni razvoj ter razvoj znotraj ustanove.

4. LITERATURA

Berčnik, Sanja (2008). Vzgojni koncept v javni šoli in vprašanje nasilja. *Sodobna pedagogika, letnik 59 = 125, številka 1, str. 122-135*. pridobljeno s: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-RZCSMS4J>

Erasmus+, pridobljeno s: <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/resources/programme-guide>

Evropska spletna platforma za šolsko izobraževanje, School education gateway, pridobljeno dne 19.9.2019 iz <https://www.schooleducationgateway.eu/sl/pub/index.htm>

Facing behavioral problems-Indiscipline, rasizm and bullying in the classroom, Erasmus+course KA1 staff mobility course book, EDUculture, Limassol 2019.

Kobolt, Alenka (2011). Razumevanje in odzivanje na čustvene in vedenjske težave. *Socialna pedagogika (Ljubljana), letnik 15, številka 2, str. 153-173*. URN:NBN:SI:DOC-KDMQ0ECI pridobljeno s <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-KDMQ0ECI>

Lešnik, Doroteja, Klemenčič, Ingrid (2014). Smernice za obravnavo vrstniškega nasilja v šoli. *Vodenje v vzgoji in izobraževanju, letnik 12, številka 1, str. 33-57, 129-130*. pridobljeno s <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-E8990YCS>

Notar E. Charles, Padgett Sharon (2013). Adults Role in Bullying. *Universal Journal of Educational Research 1 (4)*, str. 294-297. pridobljeno s: <http://www.hrpub.org>

Razpotnik, Špela, Dekleva, Bojan (2015). Medvrstniško nasilje v šoli. *Socialna pedagogika (Ljubljana), letnik 19, številka 3/4, str. 217-230*. pridobljeno s: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-DQ92LH6I/e3450d3b-6ac7-45b7-945b-25cc015723ca/PDF>

Vedenje, pridobljeno s: <https://fran.si/iskanje?FilteredDictionaryIds=130&View=1&Query=Vedenje>

Vršnik Perše, Tina, Kozina, Ana, Rutar Leban, Tina (2011). Zaznavanje agresivnih vedenj otrok in mladostnikov v šolah. *Šolsko polje, letnik 22, številka 1/2, str. 73-89, 263-264*. pridobljeno s: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-PBWXWOS9>

Kratka predstavitev avtorja:

Monika Hajdinjak je profesorica geografije in zgodovine. Na OŠ Cankova poučuje geografijo, zgodovino, domovinsko in državljansko kulturo in etiko, turistično vzgojo ter v oddelku podaljšanega bivanja. Kot učiteljica se pri pouku ukvarja predvsem z iskanjem inovativnih pristopov v procesu vključevanja šolskega prostora v kontekst vseživljenjskega učenja posameznika. Kot pobudnica uvaja novosti, ki pomembno izboljšujejo pedagoški proces in so naravnane k trajnostnemu razvoju. Pri pouku uporablja različne sodobne učne in pedagoške pristope; je inovativna, učence pripravlja na tekmovanja in natečaje. Njeno poslanstvo je delo z nadarjenimi – pod njenim mentorstvom so zaživel različni projekti na šoli. Vodi interesno dejavnost, kjer učence spodbuja in usmerja v različne raziskovalne dejavnosti – v obdobju 2009-2019 je nastalo več kot 20 različnih raziskovalnih projektov. V okviru pedagoškega in raziskovalnega dela se posveča umeščanju kulturno-zgodovinske dediščine v lokalnem okolju ter kot predsednica kulturno umetniškega društva v kraju povezuje aktivnosti društva s šolskimi dejavnostmi. Vključuje se v mednarodno sodelovanje šol; preko projekta Erasmus+ se izobražuje v tujini in sodeluje na izmenjavah, v okviru eTwinning-a pa pripravlja krajše dogodke in se seznanja z novostmi na izobraževanjih.

